

Profesionalna didaktika između vanjskog upravljanja i samousmjeravanja učenika

O nužnim kompetencijama didaktičara usmjerenog na teoriju kompleksnosti

Günter Knoll
Sveučilište Johannes Kepler, Linz, Austrija
Institut za pedagogiju i psihologiju

Sažetak

Rasprava o vanjskom upravljanju i/ili samousmjeravanju učenja stara je gotovo isto toliko kao i samo didaktičko mišljenje. Posljednja su desetljeća u velikoj mjeri pod utjecajem konstruktivističke paradigme i pojave novih komunikacijskih tehnologija pokazala pojačano okretanje prema didaktici samousmjeravanog, odnosno samoorganiziranog učenja.

Nadovezujući se na u međuvremenu spoznate slabosti konstruktivističkih polazišta, u ovom se prilogu problematika krivo protumačenog pojma samousmjeravanja, odnosno samoorganizacije razmatra na pozadini oglednih modela teorije kompleksnosti. Pri tome novost ovog priloga manje leži u tvrdnji da supstancijalne napretke u učenju ne omogućava puko samousmjeravanje učenja, već do njih naprotiv dolazi u sklopu pokazanih uzroka, usmjerenih osobito na temeljne koncepcije sinergetike. U konačnici se u prvom koraku skicira didaktička filozofija koja je svjesna sustavne nužnosti poticanja samoorganiziranog učenja te time nudi polazišta za donekle realističnije odmjerenje polja didaktičkih mogućnosti. U drugom koraku poduzima se pokušaj da se označe one kompetencije koje od didaktičara iziskuje didaktika zasnovana na teoriji kompleksnosti i usmjerena na umijeće.

Ključne riječi: teorija kompleksnosti, konstruktivizam, didaktička teorija, samousmjeravano učenje, samoorganizirano učenje, sinergija

Summary

THE PROFESSIONAL DIDACTICS BETWEEN THE EXTERNAL CONTROL AND SELF-DIRECTING OF LEARNING

ABOUT THE NECESSARY COMPETENCES OF DIDACTICIAN ORIENTED TOWARDS THE COMPLEXITY THEORY

Günter Knoll
Johannes Kepler University, Linz, Austria
Institute for Pedagogy and Psychology

The discussion if learning should better be self-directed or not is approximately as old as didactic thinking. Supported by the influence of a general raise of constructivism within the last decades, pedagogic thinking tended more and more to focus on self-organized and self-directed learning.

Taking note of the problems of didactical concepts which refer to constructivism, this paper especially discusses the problematic misinterpretation of self-organized learning as a kind of self-directed learning and suggests complexity-theory as a promising background of didactical thinking. The author first gives an outline of a didactical philosophy which is systematically aware of the fundamental relevance of external initial influences to self-organized learning and subsequently tries to mark some areas of necessary professional teaching-competencies which result from linking didactics to complexity-theory in order to support the individual development of expertise.

Keywords: complexity-theory, constructivism, didactical theory, self-directed learning, self-organized learning, synergetics

1. Pedagoški intelektualizam: Sustavno precjenjivanje duha

Prastari je ljudski san prenijeti učenicima znanje nekog „mudraca“ bez iskrivljavanja i gubitaka. Da to naposljetku ostaje samo san, pokazuje između ostalog i neuspjeh snažnog istraživanja kompjutorske inteligencije (KI), osobito takozvani problem zdravog razuma, dakle pokušaj da se znanje relevantno za životnu praksu, odnosno mudrost svakodnevnog djelovanja prenese na strojeve (usp. na primjer Dreyfus, 1989; Dreyfus i Dreyfus 1987, 111 i dalje.; Searle, 1980; Winograd/Flores, 1989, 165). Premda je pedagogija na površini već odavno napustila predodžbu da ljudski duh funkcionira poput stroja temeljenog na algoritmu koji samo valja opskrbiti prikladnim inputom (npr. činjeničnim znanjem) kako bi dao željeni output (= umijeće, u smislu uspješnog svladavanja problemskih situacija relevantnih za svakodnevni život) (usp. Roth, 2004, 496 – 497), čini se da u pozadini još nije u potpunosti prevladala mehanističko-mentalističku sliku čovjeka kao stroja za obradu podataka. Već i svakodnevni govor o tome da se učenje sastoji u sve boljoj organizaciji znanja pohranjenog u mozgu svjedoči o pozadinskom postojanju kompjutorske metafore duha na pedagoškom području. Slijedimo li, međutim, elaborirano izlaganje Gilberta Rylesa (usp. 1969) i temeljne iskaze „pristupa prešutnog znanja“ (*tacit-knowing-approach*) u smislu Michaela Polanyisa (usp. 1985. te osobito Neuweg, 2002), u konačnici se posve očito pokazuje da jedan od njegovih uzora persiflira model djelatnog čovjeka kada znanje poistovjećuje s umijećem, a duh promatra kao automat. Na području istraživanja stručnosti osobito su Hubert i Stuart Dreyfus (usp. Drey-

fus i Dreyfus, 1987) preko svog petostupanjskog modela razvoja stručnosti pokazali da umijeće u svom kvalitativnom smislu nije samo nešto više nego i posve drugo nego znanje. U mentalističkoj se tradiciji uspješno djelovanje, odnosno umijeće, međutim promatra kao kvazilogički produkt prethodne duhovne aktivnosti. U obrnutom zaključku to, međutim, znači i da se onaj koji teži umijeću mora pretežno baviti duhom i njegovom „manipulacijom“: duh valja opremiti upravo onim znanjem iz kojeg se daju iskovati željeni planovi djelovanja koje tada samo još treba provesti kako bismo na razini djelovanja bili uspješni. Da je takav zaključak neprimjeren, primjerice zato što su planovi djelovanja uvijek apstraktni, a samo djelovanje pak krajnje konkretno, vrlo je podrobno između ostalih pokazao Walter Volpert (usp. 2003).

Da je duh koji upravlja djelovanjem ne samo problematičan, već štoviše apsurdan model, osobito se jasno pokazuje na tragu već spomenutog Rylesova razmatranja. Ako, naime, svekoliko djelovanje ovisi o valjanosti prethodno „u duhu“ donesenog plana djelovanja, postaje upitnim što pak određuje valjanost plana djelovanja jer je i sam taj plan produkt (misaone) radnje. U okviru tog intelektualističkog modela svaki bi duhovni čin naposljetku trebao imati isto takvog prethodnika koji odlučuje o njegovoj valjanosti (usp. Ryle, 1969, 35). Time model upravljačkog duha vodi u beskonačni regres koji je u oštrou proturječju prema svijetu neprestane ljudske djelatnosti. Drugim riječima, eksplicitno znanje i mišljenje koje njime operira nisu nužne pretpostavke za uspješno djelovanje. Ove prve mu nerijetko čak i smetaju, zbog čega u svezi s umijećem možemo – s intelektualističkoga gledišta naravno samo u najboljem slučaju – u smislu Jona Elstera govo-